

ДО ПИТАННЯ ПРО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАНУВАННЯ ТА ЕКОНОМІЧНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ПОЛІГРАФІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Однією з основних переваг соціалістичного способу виробництва над капіталістичним є планомірний розвиток народного господарства, здійснюваний суспільством свідомо з допомогою планування. «Соціалізм,— вказував В. І. Ленін,— немислимий... без планомірної державної організації, яка підпорядковує десятки мільйонів людей найсуворішому додержуванню єдиної норми в справі виробництва і розподілу продуктів»¹.

Планування соціалістичної економіки і керівництво нею повинні бути такими, щоб інтереси всього суспільства, окремих підприємств і їх працівників збігалися. Можливість такої єдності закладена в суспільній власності на засоби виробництва. Проте спільність інтересів виникає не сама по собі, вона досягається розробкою єдиної системи економічних стимулів виробництва: те, що вигідно суспільству, повинно бути економічно вигідним підприємству, матеріально зацікавити його колектив і окремих працівників.

Погодження загальнодержавних інтересів з інтересами підприємства і його колективу в умовах нової системи планування та економічного стимулювання здійснюється за допомогою показників рентабельності, прибутку, реалізованої продукції та створюваних на їх основі фондів підприємства: фонду матеріального заохочення, соціально-культурних заходів та житлового будівництва і фонду розвитку виробництва.

Слід відмітити, що економічні стимули діють тим ефективніше, чим краще вони поєднуються з моральними стимулами, з розгортанням виробничої активності та творчої ініціативи трудящих.

Практика показує, що створення ефективної системи стимулювання, яка б правильно поєднувала інтереси держави і підприємства, можливе лише на основі оптимальних, науково-обґрунтованих планів. В основу розробки оптимального плану повинні бути покладені: найбільш ефективне використання матеріальних та трудових ресурсів, капіталовкладень і виробничих фондів, досягнення науки і техніки та передового досвіду.

Необхідність удосконалення організації планування в поліграфії, як і в інших галузях виробництва, викликана швидким зростанням обсягу та ускладненням структури виробництва. Збільшення обсягу виробництва досягається за рахунок підвищення продуктивності праці, збільшення чисельності робітників, а також внаслідок розширення і оновлення основних виробничих фондів. Поряд з підвищенням вартості основних фондів важливе значення має поліпшення їх використання. Вплив фондів на ефективність виробництва безперервно зростає. Збільшення випуску продукції на 1 крб. основних фондів тіль-

¹ В. І. Ленін. Твори, т. 27, стор. 300.

ки на один процент дало б в 1969 р. на поліграфічних підприємствах Комітету по пресі при Раді Міністрів РРФСР додатково продукції на 2 млн. крб.²

Нова система планування та економічного стимулювання передбачає створення економічної заінтересованості підприємств в напруженому плані. Так, за однакове поліпшення господарських показників, досягнуте в процесі роботи, а не закладене в плані, відрахування в економічні фонди підприємства зменшуються. Відрахування в фонди економічного стимулювання від ненапруженого плану зменшуються не тільки на коефіцієнт зменшення відрахувань, передбачений методичними вказівками по переводу підприємств на нові умови планування, а значно більше у зв'язку із зміною бази визначення темпів зростання. Різницю у відрахуваннях в фонди стимулювання (фонд матеріального заохочення і фонд соціально-культурних заходів та житлового будівництва) за перевиконання плану обсягу реалізації (прибутку) можна виразити формулою:

$$\Delta \Phi_c = \Phi_{з.п} (g_2 - 1) (g_1 - f) (N_{ф.м.з} + N_{ф.с.к.з}),$$

де $\Delta \Phi_c$ — зменшення відрахувань в фонди стимулювання у зв'язку з ненапруженістю плану; $\Phi_{з.п}$ — плановий фонд заробітної плати; g_1 — індекс зростання плану поточного року до звіту минулого; g_2 — індекс перевиконання плану; f — коефіцієнт зменшення відрахувань в фонди ($f \geq 0,3$); $N_{ф.м.з}$, $N_{ф.с.к.з}$ — нормативи відрахувань відповідно в фонд матеріального заохочення та соціально-культурних заходів за збільшення обсягу реалізації (прибутку).

Аналогічно можна визначити зменшення відрахувань і в фонд розвитку виробництва.

На поліграфічних підприємствах Волгоградського обласного управління по пресі скорочення фондів за 1969 р. становило майже 50 тис. крб. Проте, незважаючи на значне зменшення фондів економічного стимулювання у зв'язку з ненапруженим планом, підприємства все-таки віддають перевагу такому плану і всіма засобами намагаються обґрунтувати його. Чому?

По-перше, підприємства не завжди твердо впевнені в тому, що вони виконають напружений план у зв'язку з недостатнім і нерівномірним завантаженням з боку видавництв, невисоким рівнем матеріально-технічного постачання, несвоєчасним надходженням машин та устаткування.

По-друге, в поліграфічній промисловості, як і в інших галузях народного господарства, ще не розроблена система показників напруженого плану. Коефіцієнт напруженості плану як добуток коефіцієнтів підвищення продуктивності праці, фондівіддачі та ін., що застосовується на деяких підприємствах, показує лише підвищення показників плану порівняно із звітним базовим періодом і ні в якій мірі не характеризує об'єктивну напруженість плану.

Підприємство, що має значні резерви зростання виробництва, може порівняно легко домогтися істотного збільшення обсягу виробництва і прибутку, залишаючись найбільш відсталим у групі аналогічних підприємств. І, навпаки, підприємство з високим рівнем організації виробництва, ефективно використовуючи свої виробничі фонди та всі свої резерви, при діючих умовах не може забезпечити високих темпів зростання виробництва, — незважаючи на те, що народногосподарська ефективність його діяльності значно вища.

Внаслідок відсутності об'єктивних показників планування створилося становище, при якому при порівняно однаковій фондоозброєності продуктивність праці на підприємствах, наприклад, Волгоградського

² За звітними даними Комітету по пресі при Раді Міністрів РРФСР.

обласного управління по пресі становила в 1969 р. 1505—3368 крб. Такі ж великі коливання продуктивності праці є в Тульському управлінні по пресі (Новомосковська друкарня — 3225 крб., Воловська — 1420 крб.), Івано-Франківському (Снятинська — 2996 крб., Косівська — 1040 крб.) та інших управліннях. Причому підприємства з низькою продуктивністю праці мають вищу за середню фондоозброєність.

В табл. 1 наведені дані по Волгоградському управлінню по пресі в цілому і по чотирьох підприємствах, які займають відповідно два перших і два останніх місця по випуску продукції на одного працюючого (звіт 1969 р.).

Фондоозброєність визначалась як відношення вартості активної частини основних виробничих фондів до всієї чисельності промислово-виробничого персоналу. При цьому справедлива залежність:

$$P_{\text{п}} = \Phi_0 \times \Phi_{\text{в}},$$

де $P_{\text{п}}$ — продуктивність праці; Φ_0 — фондоозброєність; $\Phi_{\text{в}}$ — фондовіддача.

Показник використання основних фондів — фондовіддача — виступає критерієм ефективності господарства в цілому. Підприємства з низькою фондовіддачею мають вищі затрати заробітної плати на карбованець випущеної продукції, а також гірші показники використання оборотних коштів.

Планування обсягу реалізації, прибутку, рентабельності повинно базуватись на таких нормативах, які б перш за все враховували, за допомогою якої кількості основних фондів буде забезпечене виконання плану. При певній спеціалізації підприємств, наприклад, районні друкарні — газета, акцидентно-бланкова продукція, — знаючи вартість активної частини основних фондів, можна б розробити нормативи оборотних засобів і розрахувати інші показники. Однак при цьому необхідно брати до уваги основні вимоги технічного прогресу — нове устаткування повинно забезпечувати зменшення вартості його (устаткування) на одиницю продукції. На жаль, поки що ціни на нове поліграфічне устаткування зростають в більшій мірі, ніж продуктивність праці, що веде не до зменшення питомих капіталовкладень, а до їх збільшення.

На наш погляд, значні недоліки має і сама система нарахування фондів. Визначення нормативів відрахувань в процентах від планового фонду заробітної плати чи вартості основних фондів не сприяє зменшенню останніх, оскільки таке зменшення хоч і викликає зростання розрахункової рентабельності, а значить і відрахувань в фонди, з другого боку — приводить до зменшення фондів економічного стимулювання. Економічно для підприємств буває невигідним скорочення виробничих фондів і в процесі роботи, якщо не відбувається зростання прибутку або коли воно незначне.

Зменшення вартості виробничих фондів підвищує розрахункову рентабельність і знижує плату за фонди. А оскільки платежі в бюджет не можуть зменшуватись, то частина прибутку, зекономлена на платі за фонди, буде направлена в бюджет у вигляді вільного залишку прибутку.

Крім того, не бездоганна система визначення нормативу плати за фонди (норматив визначається в кожному конкретному випадку залежно від того, скільки підприємство може платити за виробничі фонди в момент переходу на нову систему планування), а також рівня розрахункової рентабельності може привести до такого стану, коли весь понадплановий прибуток йтиме в фонди економічного стимулювання. Таким чином, для колективу такого підприємства відпадає потреба в напруженому плані. Наприклад, Волгоградській фабриці офсетного друку в 1969 р., виходячи з розрахункової рентабельності 6,5%

Таблиця 1

Коливання продуктивності праці на підприємствах Волгоградського обласного управління по пресі, які мають неоднакову фондоозброєність *

Друкарні	Валова про- дукція (тис. крб.)	Вартість основних фондів (тис. крб.)		Фонд зарплати про- мислово-виробничого персоналу	
		всього	в т. ч. активні	в тис. крб.	в % до обсягу валової продук.
Урюпінська	122,2	110,4	71,3	39,5	32,3
Камишинська	153,0	91,1	91,1	55,6	36,3
Ольховська	12,8	15,5	15,5	7,8	61,2
Данилівська	12,8	20,6	14,3	6,8	53,4
Всього по управлінню по пресі **	2930,2	2372,0	1378 0	1191,4	40,7

Продовження таблиці

Друкарні	Оборот оборотних коштів	Чисельність промислово- виробничого персоналу	Продуктив- ність праці (крб.)	Фондоозброє- ність (крб.)	Фондовіддача
Урюпінська	6,53	36,3	3368	1964	1,71
Камишинська	7,21	49,6	3084	1836	1,68
Ольховська	2,35	8,5	1505	1818	0,83
Данилівська	2,31	7,4	1731	1926	0,90
Всього по управлінню по пресі **	4,25	1168,0	2509	1180	2,13

* Складено за даними Волгоградського обласного управління по пресі.

** У Волгоградському управлінні по пресі 34 поліграфічних підприємства.

(норматив плати за фонди 3%) і середньорічного темпу зростання обсягу реалізації були затверджені такі нормативи відрахувань в фонди економічного стимулювання:

	За рівень розрахун- кової рентабель- ності	За зростання обсягу реалізації
Фонд матеріального заохочення	1,20	0,68
Фонд соціально-культурних заходів	0,37	0,19
Фонд розвитку виробництва	0,09	0,12

Колектив підприємства провів ряд заходів у справі механізації виробничих процесів та кращої організації робочих місць, вивільнив зайві основні й оборотні фонди, в результаті чого розрахункова рентабельність протягом одного року підвищилася до 11,87% і досягла такого рівня, що забезпечує створення максимально можливих фондів економічного стимулювання (зростання фондів обмежується абсолютним розміром прибутку, або швидкістю його збільшення і темпами зростання фондів порівняно з планом минулого року), навіть при відсутності зростання другого фондоутворюючого показника — обсягу реалізації (табл. 2).

Зміна фондів економічного стимулювання у зв'язку зі зміною фондоутворюючих показників *

	Одиниця виміру	1968 р.			1969 р., план	План 1969 р. до звіту 1968 р.
		План	Звіт	%		
Обсяг реалізації	тис. крб.	1027,0	1089,0	106,0	1170,0	107,4
Прибуток	тис. крб.	137,0	202,0	147,4	206,0	102,0
Розрахункова рентабельність	%	6,50	11,87	182,6	12,46	105,0
Фонд зарплати	тис. крб.	453,4	468,0	103,2	497,0	106,2
Вартість основних фондів	тис. крб.	855,0	838,0	98,0	932,4	111,3
Нараховано фондів економічного стимулювання за рахунок прибутку:						
а) за нормативами	тис. крб.	68,1	118,1	173,4	148,0	124,8
б) направлено в фонди	->-	68,4	110,1	161,7	106,0	96,3
Коефіцієнт скорочення фондів	—	1,00	0,93	—	0,72	—

* Складено за даними Волгоградської фабрики офсетного друку.

Поряд з необхідністю вдосконалити систему планування та економічне стимулювання виробництва необхідно поліпшити систему підведення підсумків соціалістичного змагання та зміцнення моральних стимулів до праці. Навіть тепер, в умовах нової системи господарювання, підприємство, перевиконуючи занижений план, потрапляє в розряд таких, що добре працюють, має кращі шанси зайняти високе місце в соціалістичному змаганні і т. д.

Ще одна обставина гальмує прийняття підприємствами напружених планів. Система поточного преміювання керівних та інженерно-технічних працівників, від яких в першу чергу залежить якість плану, передбачає виплату премії їм з фонду матеріального заохочення за виконання планових показників і їх перевиконання. Тепер максимальний розмір премії за виконання плану (хоч і не існує ніяких обмежень) становить 35—40% від посадових окладів. Якщо ж рівень наукової обґрунтованості плану зростає, можливості його перевиконання зменшаться і премії інженерно-технічним працівникам теж відповідно можуть зменшитися.

Тільки комплексне розв'язання питання розробки науково-обґрунтованих нормативів планування і системи стимулювання колективів та окремих працівників може створити необхідні передумови прийняття підприємствами оптимального напруженого плану.

ATAMANYUK V. I., MASHTALIR R. M.

ON THE QUESTION OF THE IMPROVEMENT OF THE POLYGRAPHIC PRODUCTION PLANNING AND ECONOMICAL STIMULATION

Summary

In the paper the questions of the polygraphic production planning and economical stimulation on the base of the strained plan of the enterprise, are considered. The main consideration is given the creating of the strained plan based on the production fund standards.